

Vladimir Kos

Pripombe k članku Nadje Furlan, *Ženska v različnih religijah: položaj ženske v japonskih verstvih, v: BV 63 (2003), 127.*

Čeprav v prvem stavku beremo: »O japonskih verstvih pred budizmom je zelo malo znanega«, že tretji stavek trdi: »V zgodnjih japonskih verstvih so vse ženske, ne samo šamani, veljale za globoka duhovna bitja.« Problem je v izrazu »vse ženske«. Pod črto je naveden zgodovinski vir za to trditev; toda ne gre za 2. stol. po Kr., ampak za 3. stol. po Kr. Kaj vemo o tem dokumentu? »Da je Japonska postala ena sama dežela šele zgodovinsko pozno, potrjujejo anali kitajske dinastije Han. Beležijo namreč trgovino in diplomatske zveze z japonskimi otoki tja do leta 246 in omenjajo vrste lokalnih kraljev nad otoki. Kar zadeva japonsko pisano 'zgodovino (Japonske)', ... si lahko prilastimo D. C. Holtomov zaključek¹: '(Japonski knjigi) Kójiki in Nihóngi sta prepojeni s političnimi gibanji, ki so obvladovala čas njunega sestavljanja; to velja prav posebno za dinastično centralizacijo (t. i.) Taika Reforme (640-701), ki je politično poudarjala božji izvor cesarstva, upravno pa se je naslanjala na kitajsko upravljanje.'² Isti avtor svari: Umevanje primitivnega Šinto je problematično, ker ni dosti zgodovinskih virov, a kar jih je, so bili izdani s čisto posebnim namenom.³ Zgoraj omenjena kronika dinastije Han nosi naslov Wei-Chih. O njej ugotavlja Haruko Okano v nemško pisani razpravi: »Wei-Chih sicer poročajo Hímiko (šamanki-vladarici), toda Kójiki in Nihóngi o njej ničesar ne vesta. ... Še danes ni jasno, kdo je ta Himiko ... tudi dežela Jamatái (o kateri kronika govori v zvezi z Japonsko) je bila lahko tako otok Kjúshu kot tudi pokrajina Yámato.«⁴ »Po Wei-Chih je bilo v tisti dobi na Japonskem razširjeno mnogoženstvo. Torej ni žena uživala od moža višji socialni položaj.«⁵ Ista japonska avtorica zapiše tudi to: »Naj opomnim, da so v šintoističnem panteonu – če-

¹ D. C. Holtom, *The National Faith of Japan*, Kegan Paul, London 1938, 19.

² G. C. Ring, *Religion of the Far East. Their History to the Present Day*, The Bruce Publ. Co., Milwaukee 1950, 77 sl.

³ G. C. Ring, *n. d.*, 81.

⁴ H. K. Okano, *Die Stellung der Frau im Schinto. Eine religionsphänomenologische und soziologische Untersuchung* (inavguralna dis.), Rhein F. W. U., Bonn 1975, 264, op. 154.

⁵ H. K. Okano, *n. d.*, 265, op. 155.

prav ljudje drugače menijo – božanstva tako moškega kot ženskega spola: v enakem številu ... Ena in ista funkcija božanstva je često izraz tako moškega kot ženskega božanstva.«⁶ O vlogi japonske žene nasploh ugotavlja naslednje: »Žene, ki so v japonskem verskem življenju igrale izredno vlogo kot svečenice, vedeževalke, čaravnice, šamanke ipd., so se imenovalle Míko. Najprej so pisali to besedo s kitajskim ideogramom ..., ki pomeni 'božjega otroka'. ... Šele v 9. stoletju najdemo ob prvotnem ideogramu še enega, ki pomeni človeka, ki s plesom kliče božanstvo na zemljo. To se pravi, da je tak človek medij med božanstvom in človeštvom. A beseda Míko še danes ni pojmovno jasna; različni učenjaki jo različno tolmačijo. Po mojem lahko razločujemo tri kategorije: 1. Míko v službi hrama, 2. Míko izven službe v hramu; 3. Žene, podobne Míko ... Míko v službi hrama je bila prvotno glavna svečenica za hramove obrede, toda z reorganizacijo hramov na koncu 7. odnosno v začetku 8. stoletja po Kr. je polagoma stopila v ozadje, več ali manj vidno. Lahko pa je ostala pomočnica glavnemu svečeniku.«⁷ »Ni mogoče ugotoviti, katera oblika Míko je izvirna.«⁸ »Žene podobne Míko, že od zgodnje zgodovine (torej pred pojavom hramskega Šinto) pa do danes izvajajo velike verske obrede – na podlagi svoje karizmatične narave ... Večkrat primerjajo Míko s Šamanko, ker ju družijo 'tehnika ekstaze', v katero ju spravljajo z obsedenostjo ali božanstva ali duhovi ... Dosti učenjakov se peča s šamaizmom, toda njihovi pogledi nanj se razlikujejo. Zato ni mogoče reči, da je bil nekoč na Japonskem šamaizem doma ...«⁹ »Japonske inačice z Míko: Ítako, Íchiko, lahko primerjamo s sorodnimi mongolskimi besedami Idogan, Itigan ...«¹⁰ In še nekaj značilnega: Žena v znanih japonskih legendah nastopa le kot medij.«¹¹ »Še zmeraj ni nedvomno ugotovljeno, ali je bil starojaponski družinski sistem matriarhat.«¹² »Ali in kdaj in kako je bila ženska v starodavni japonski družbi odločilno središče vsega, tega trenutno ne moremo znanstveno rešiti.«¹³ »Ustanovitelji novih verskih sekt so često ženske, ki so podobne karizmatičnim voditeljicam v pra-Šinto, in sicer po tem, kako občujejo z božanstvom. Jasno se to vidi pri ... Nakayama Miki (+1887), ... Deguchi Nao (+ 1918), ... Kitamura Sayo, .. Kotani Kimi, ... Naganuma Masa ... Po svojem sinkretizmu so te vere na zunaj nekaj novega, v svojem bistvu pa so dejansko tesno povezane s tradicijo in o s svojimi magičnimi sestavinami in s tem,

⁶ H. K. Okano, *n. d.*, 293.

⁷ H. K. Okano, *n. d.*, 22 sl.

⁸ H. K. Okano, *n. d.*, 24.

⁹ H. K. Okano, *n. d.*, 24-25.247.

¹⁰ H. K. Okano, *n. d.*, 248.

¹¹ H. K. Okano, *n. d.*, 31.

¹² H. K. Okano, *n. d.*, 46.

¹³ H. K. Okano, *n. d.*, 52 sl.

da se sklicujejo na avtoriteto v smislu klasičnega verovanja (v božanstva).«¹⁴ In tudi to je zanimivo, da se že danes »srečujemo v japonskem ljudskem verovanju z različnimi demoni po imenu Ōni in Yōkai. Ōni je ponavadi modkega spola, vendar so Yōmotsu Shōkome, ki služijo boginji Izanami v cesarstvu smrti – ženskega spola. ...Tudi demon Yūkiōna je ženskega spola in v snegu ponoči ubija popotnike ... Japonska boginja predstavlja analogno vse, kar označuje žensko, se pravi deklice, devico, ženo, dostojanstveno gospo, starko, služabnico, ali pa vladarico.«¹⁵ Po vsem tem se mi zdi pretirano trditi, da so v zgodnjih japonskih verstvih vse ženske veljale za globoka duhovna bitja.

Tudi izraz »zgodnja japonska verstva« kličejo po obrazložitvi. Kot nedvomno zgodnejaponsko verstvo nam je znan šintoizem. Za šintoistični panteon je značilno, da so ga »nenehoma bogatila pobožanstvenja ljudi. Pobožanstvena bitja lahko delimo v štiri različne skupine: 1.) vsi umrli; 2.) karizmatično obdarjeni cesarji in cesarice, heroji in učenjaki; 3.) nesrečno umrli; 4.) karizmatične device, ki so po mistični združitvi s kakšnim božanstvom postale matere božjih otrok.«¹⁶ Ta panteon so lahko bogatila tudi ljudstva ki so se bila priselila na Japonsko ali pa so tu bivala od vsega začetka, a tozadevnih virov ni. S hipotezo, da je t. i. japonsko verovanje že pod vplivom konfucianizma ali budizma, si tu ne moremo pomagati. »Budizem in konfucianizem sta sicer kot sistema na višji stopnji kot šintoizem, toda slednjega nista mogla izriniti s položaja narodne vere. Etos moderne Japonske se zdi na videz predanost zahodnjaškemu materialnemu napredku, v resnici pa je to šintoizem višje stopnje.«¹⁷ »Dejstvo, da je Šinto vera, ki harmonizira vsako drugo vero, ne da bi slednji odvzel njeno enkratnost, lahko razumemo tako, da je Šinto lahko gonilna sila za harmonijo med seboj si nasprotujočih in pritisk izvajajočih različnih verskih prepričanj Japoncev. Zdi se verjetno, da bo Šinto tako vplival tudi na prihodnost.«¹⁸

Tudi naslednja trditev je dvomljiva: »Danes obstaja na Japonskem preko sto novih sekt, katerih ustanovitelji so povečini ženske.« Že sama trditev »nova (sekt)« je dvomljiva. Po japonskem Ministrstvu za kulturo razlikujemo danes Šinto »v štirih glavnih oblikah: cesarski šinto Kōshitsu shinto; hramski šinto Jinja shinto; sektaški šinto Kyōha shinto in ljudski šinto Mōkanshinto.«¹⁹ »Sektaški šinto se nanaša na trinajst

¹⁴ H. K. Okano, *n. d.*, 92.

¹⁵ H. K. Okano, *n. d.*, 232 sl.

¹⁶ H. K. Okano, *n. d.*, 234.

¹⁷ G. C. Ring, *n. d.*, 81.

¹⁸ *An Outline of Shinto Teachings. Compiled by Shinto Committee for the IXth International Congress for the History of Religions*, Jinja Honcho, Kokugakuin U., Tokyo 1958, 6.

¹⁹ *Japanese Religion. A Survey by the Agency for Cultural Affairs*, Kondasha Internat. Tokyo and Palo Alto 1972, 29.

verskih skupin, ki nastopajo v zadnjih letih dobe Edo in v zgodnjih letih dobe Meiji ... z izjemo Taikyō Shinto so vse ustanovljene po karizmatičnih osebnostih ... Te sekte temeljijo na globinskih strukturah poljedelskih občestev.«²⁰ Sektaški Šinto lahko delimo v tradicionalne sekte, sekte – častilke gora in sekte, ki se sklicujejo na razodetje.«²¹

Na straneh 174-178 omenjenega dela se vrstijo tradicionalne sekte s svojimi ustanovitelji, ki so vsi moški: Sēnge Takatōmi, Nīta Kunitēru, Hirajāma Shosai, Yoshimūra Masamōchi, Sāno Tsumēhiko. Sekta Taikyō Shinto je brez formalnega ustanovitelja.

Od strani 178-181 se vrstijo sekte – častilke gora s tremi ustanovitelji, ki so vsi moški: Shimoyāma Ōsuke, Shīnshino Nākaba in Hase-negāwa Kākugyo.

Od str. 182-190 so razvrščene sekte, ki temeljijo na razodetju. K tej skupini prišteva Ministrstvo še 29 skupin na str. 230, ki izjavljajo, da je njihovo poslanstvo splošno človečanske narave; iz te skupine Ministrstvo imenoma navaja 7 sekt, ki vsaka šteje nad 200.000 pripadnikov. V tako razvrščeni tabeli je moških ustanoviteljev 13 oziroma 18, če prištejemo ustanovitelje sekt, ki kot takšni veljajo skupaj s svojimi ženami odnosno sorodnicami. Imena moških ustanoviteljev so: Kurōzumi Munetāda, Kāwate Būnjirō, Inōue Masakāne, Nākano Yonōsuke, Ōgura Ryogen, Kūbo Kākutarō, Tanigūchi Masahāru, Okāda Mōkichi, Kānada Tokumītsu, Miki Tokūchika, Fukāda Ōchi, Rikihīsa Tātsusaburo in Rikihisa Tātsusai. Ustanovitelji skupno z ženami ali sorodnicami so: Onishi Aījiro, Okāno Shodo, Itō Sh?njō, Kot?ni Yasukīchi in Nīwano Nīkkyo. Imena samostojnih ustanoviteljic sekt so: Déguchi Nāo, Nakayāma Miki in Kitamūra Sāyo. Ustanoviteljice skupaj s svojimi možmi odnosno sorodniki so: Okāno Kīmiko, Ōto Yāshi, Kotīni Kūmi in Naganoma Myōkō.

Po tej statistiki so moški kot ustanovitelji novih sekt v večini. Zakaj ministrstvo ne navaja podrobno še ostalih 22 novih sekt? Poročilo pravi, da je prenekatera že prenehala obstajati, druge med njimi pa so tako maloštevilne, da jih Ministrstvo trenutno ne jemlje resno.

»Še vedno pa je prisotno prepričanje, da je ženska nečista ...« Čez tri leta bo 50 let, kar živim na Japonskem, v tesnem stiku tudi z navadnimi ljudmi, pa še nisem nikdar slišal od kakšnega japonskega moškega, da je ženska nekaj nečistega. Morda pa je bilo drugače v zgodnji zgodovini Japonske? Na vprašanje odgovarja zgoraj navedena Haruko Okano: »Da predstavlja ženska nekaj nečistega, ni še jasno izrečeno v zgodovinskih virih Kōjiki, Nihōngi in drugod. Pozneje pa o tej nečistosti izrecno pišejo.«²² Toda »pozneje« pomeni japonski šintoizem zmeraj bolj pod

²⁰ *Japanese Religion*, 30 sl.

²¹ *Japanese Religion*, 174 .

²² H. K. Okano, *n. d.*, 269.

vplivom konfucianizma in budizma. Vendar v kolikor poznam slednja, nisem nikjer zasledil trditve o nečistosti ženske. Tudi beseda »nečistost« je problematična: je to fizična ali moralna nečistost ali oboje?

Naj na koncu dodam še nekaj o boginji Amaterasu. »Če bi se bolj osredotočili na (t. i. obred) Dáioo-sái, bi se nam razblinila marsikatera napačna predstava o (Šinto) verstvu, ki jo vsebuje kar precej pisanja zahodnjakov. Čudno, da ta obred (»slovesnega zauživanja hrane«) tako malo poznajo.«²³ Zgodnjejaponski dokument »Yógoto priča, da je starodavna Japonska verovala v cesarjev izvor iz lune, ne sonca.«²⁴ »Dáio-sái sploh ne omenja Amaterasu ... Dvorni obred (ustoličenja) pravzaprav ni pod vplivom Amaterasu kot sončnega božanstva.«²⁵

²³ R. S. Ellwood, *The Feast of Kingship. Accession Ceremonies in Ancient Japan*, Sophia U., Tokyo 1973, 153.

²⁴ R. S. Ellwood, *n. d.*, 60.

²⁵ R. S. Ellwood, *n. d.*, 65 sl.